

Bediüzzaman Said Nursi'ye Göre Marifet Teorisi

1.

Bugün Müslüman, yirmi birinci yüzyılın kapısında, bir çok yeni fikirlerin, kültürlerin ve ilimlerin kulağını sağırılaştırdığı bir asır ile karşı karşıya bulunmaktadır. Çünkü, beraberinde getirdiği tenkit ve ayırıcılık hissiyatı-ihmâl ve atâlet ile-neredeyse onun meselelere berrak ve açık bir şekilde yaklaşma kudretini kaybetmiş haldedir. Bu korkunç fikrî tufan karşısında, kendini imanî köklerinden ve temellerinden az kalsın ayırır ve koparır duruma gelmiştir. Bunların temelinde, hiç şüphesiz, ışığında bu engellere karşı koyabilecek ve ona asrın şüphelerine mukabil sarsılmaz, kırılmaz ve şaşmaz fikrî ve vicdanî esaslarla mukabele imkanı verecek güçlü bir “mârifet nazariyesi”nden mahrum oluşu vardır.

Muasır Müslümanın içinde bulunduğu bu müşküllerin çözüm yollarını arayan bir kimsenin öncelikle şu gelen sualleri dikkate alması gerekir:

Müslümanın “iman bilgisine” ulaşması nasıl mümkün olur? “Mârifet ile iman”a nasıl ulaşır?

Daha açık bir dille; “iman”dan “mârifet”e, “mârifet”ten “iman”a nasıl bir yol bulunabilir?

Bu sorulara cevap olmak üzere ciddî çalışmalar yapılmış, başlangıçtan günümüze kadar, bir çok İslâm alimi ve düşünürü yüzlerce kitap, araştırma ve makaleler kaleme almış ve bunlardan her birisi kendi ihtisas sahası doğrultusunda, İslâm hakikatleriyle, özellikle modern asrın keşfettiği kevnî hakikatler arasındaki “tetâbuku-uygunluğu”; dinî düşüncenin doğruluğu ile, yapısı batıl ve evhâmla kirlenmemiş beşerî fikirlerin doğruluğu arasındaki derin-batınî yakınlık bağına değerlendirmiştir.

İslâmî düşünceyi ortaya çıkarma konusunda hiç kimsenin şüphesi bulunmadığı bu övgüye layık gayretler, maalesef ayrı ayrı dağınık bir halde bulunmaktadır ve bunlar biraraya toplanarak, parçaları arasında irtibat kurulamamış, bu asırda aklî ve imanî açılardan gelen taarruzlara karşı koymaya yetecek gücü sağlayan “mârifet-i imaniye” anahtarını Müslümanın eline verebilecek “mârifet ifadeleri”nden uzak kalmıştır.

Asrımızdaki kültürel yönelişler, fikir erbabınca fikrî müfredâtın tanzim edilmesini ve bunun bir tek teori çerçevesinde toparlanmasını gerektirmekte; bu parçaları birbirine bağlayacak, bir tek mârifet yoluna çıkaracak, bu doğrultuda ortaya çıkan fikrî cevheri, onun hakikatini ve temellerini bilmeyi mümkün kılacak zihnî bir bağın kurulmasını icap ettirmektedir.

Buradan da anlaşılacağı gibi asrımız, insan davranışları, bilgileri, kültürleri ve ilimlerinin bütününden ortaya çıkan bir “teoriler, denklemler, kanunlar, semboller ve rakamlar” asrı olma özelliğini taşır.

İçimizdeki görüş ve fikir sahipleri, fikirler arasındaki müfredat ve cüz’iyyat arasında kaybolmaya devam ettikleri, fûrûât ve ayrıntılarda boğuldukları sürece, mütekâmil marifet çizgisinde fikrî dağınıklığın tasnifine yönelik gayretler kendini göstermeyecektir.

2.

Bu alanda eşine ender rastlanır başarılı gayretlerden birisini Bediüzzaman Said Nursî telif ettiği risâleleriyle ortaya koymuştur. Risalelerin tamamı yüz otuz parçadır. Bu eserler mârifet-i imaniye için gayet geniş ve metin birer zemin oluşturmuştur. Bunları içimize sindirebildiğimizde fikrî ve vicdanî bir doyuma ulaşabilir, günümüz dünyasında önümüze çıkan fikrî ve vicdanî müşküllere karşı koyma gücüne sahip olabiliriz.

[Bediüzzaman’](#)ın şekillendirdiği ve sınırlarını çizdiği mârifet-i imaniye, şu âyet-i kerimeyi çok iyi anladığını gösterir:

“Onlara gerek içinde yaşadıkların âlemin her tarafında, gerekse kendi nefislerinde âyetlerimizi göstereceğiz -tâ ki Kur’ân’ın hak olduğunu onlara iyice açıklanmış olsun...”²

Bu âyet-i azimenin ışığında, birçok akıl sahiplerinin mârifet konusunda dikkate almadıkları noktaları değerlendirerek, bu konuyu temelinden ele almış ve mârifeti aşağıdaki gibi üçe ayırmıştır:

- 1- Semâvât ve arz, her ikisi arasındaki ve yeraltındaki varlıklarla ilgili ilimleri şâmil olan mârifet-i kevniyye.
- 2- İnsanın yapısını, ferden ve nev’an, zâhiren ve bâtinen insanı ilgilendiren her şeyi şâmil olan mârifet-i insaniyye.
- 3- Allah’ın varlığı, Onun yarattığı şeylerdeki rubûbiyyeti ve şuûnatiyla irtibatlı olan mârifet-i İlâhiyye.

Bu üç mârifet çeşidi birbirini istilzâm, birbirine istinad ve delâlet etmekte, birbirleriyle ayrılmaz bir bütün teşkil etmekte ve bu âlemde münferid, müstakil ve ayrı bir mârifet şekli görülmemektedir.

Bir mü’min oluşum, ârif olmamı gerektirir; çünkü mârifet benim niçin mü’min olmam

---

gerektiğini kuvvetli bir şekilde bana bildirir.

Sıdk ile ve derinlemesine ârif oluşumla, sahip olduğum mârifet beni mârifet derecelerinin en yüksek mertebesi olan mârifetullahı yükseltir.

Bir insan olarak, insanın durumu, yapısı, varlığı ve gidişatı üzerinde önemle durup, alemde ve kâinattaki küçük hacmine rağmen batınında sakladığı gizli sırları öğrenmek beni sonuçta bu insanın ve mevcudatın Hâlıkını bilmeye yöneltir.

3.

Bu mârifet çeşitleri, tıpkı bir eşkenar üçgenin kenarları gibi birbirleriyle bağlantılıdır. Taban kenarlarından birinde “mârifet-i kevniyye”, diğerinde “mârifet-i insaniyye” bulur. Tepe noktasında ise “mârifet-i İlâhiyye” yer alır.

Bu üçgenin hangi köşesinden okursak okuyalım, her zaman tabandan zirveye doğru çıkarak okuyabilir veya aynı şekilde zirveden tabana inebiliriz. Yani; eğer imân yolunda kâinat ve insanı tanıyabileceğimiz gibi, kâinat ve insanı tanıma yolunda imânı hareket noktası yapabiliriz. Aklımız mârifet yolunda hangi birisinden başlarsa başlasın, diğer iki mârifet şeklinin muhal olmadığı sonucuna ulaşır. Adeta her üç mârifet, tıpkı eşkenar üçgenin bir tek matematiksel şekil meydana getirmeleri gibi, bir tek mârifeti teşkil eder gibidir.

Din, kültür ve ilim meselesinde bir çok vartaya düşenlerde gördüğümüz gibi, ayırıcı ve infirâdî nazardan çekinmemiz gerekir. Böyle bir bakış açısı mütekâmil bir mârifet yapısı bina etme gayretlerini boşa çıkaracaktır.

Terkîbe (birleştirmeye) yönelik câmi’ bakış açısı, böyle bir mârifetin inşasında muhtaç olduğumuz bir yaklaşımdır. Tıpkı dağılmanın, kâinatın üzerine kurulu bulunduğu terkip esasıyla tenakuz halinde olması gibi. Zira bu binâ etme değil yıkımdır; terkip ise yıkım değil binâ etmektir. Daha derinlemesine bakacak olursak, bizim kâinatla olan bağlantımız, ondan ayrılmaz bir parça oluşumuzla ortaya çıkar. Çünkü, bizlerin ondaki terki bî kanundan uzak kalmamız veya kesretten vahdete, cüz’den külle yönelirken ondaki kanunlardan ayrılmamız düşünülemez. Bilakis, anlayış ve idrakte, bilgi ve fikirlerin şekillendirilmesinde, düşünce yapımızı bu kanunlar çerçevesinde belirlememiz gerekir.

4.

Müslüman düşünürün akli, muhtelif mârifet noktalarını massetmeye, onları hazmetmeye ve kalem lisanıyla küllî bir vahdet şekline çevirmeye kadir bir basîrete sahip olmalıdır.

Zihninde, fikrî problemler hakkında geçmiş tarihe has muayyen ve sınırlı çözüm sureti bulunan bir kimsenin yazdıklarıyla, zihninde kâmil imânî bir medeniyet sûreti bulunup, onu yeni bir zemine oturtmak, donmuş, hareketsiz medeniyet hissinden

---

kurtulmak, kendisini hararete, harekete yöneltmek, kendisindeki cevheri, vücudundaki sonsuzluk unsurlarını havî derinlikleri anlamak isteyen kişinin yazdıkları arasında büyük farklar vardır.

Evvela, câmi' ve şümullü akıldan mahrum olan, cüz'iyattan ve müfredattan kendini kurtaramayan, düşünceleri küll-ü küllîdeki cüz'-ü cüz'î ile meşgul olan nisbî bir merhale vardır.

İkinci merhalede ise, bütün unsurları ve parçalarıyla mutlak-küllî bir medeniyet birliği lisanıyla konuşulur; imanî tefekkür amelîyesinde sathîlik ve kusur illeti sayılan teczie ve parçalarda boğulma hatasına düşülmez.

Bediüzzaman Said Nursî risalelerinde, âfâk ve enfüste cevelân eden gözlerinin keşfettiği gibi, İslâm medeniyetindeki imanın sûretini resmeder. Kevnî, insânî ve İlâhî ayırımları arasındaki engelleri ve sınırları ortadan kaldırır. Ona göre bu üç unsur, müslümanın vicdanından başlayıp, akli ve ruhunun mârifetleriyle devam eder, meyvesinden taşına bütün varlıkların derinliklerine kadar uzanır.

5.

Günümüzde, İslâm medeniyetini yeniden hayata geçirme gücü neredeyse ölmüş, ruhunu bıkkınlık ve yorgunluk sarmış, cismi duyarsızlaşmış, damarları donmuş, akli ve kalbi hastalanmış, içini zamanın ölü ve öldürücü boş hevesleri kaplamış, medeniyet düşüncesinden uzaklaşmıştır. Geçmiş zamanlarda olduğu gibi, bedeni zindanlarda da olsa hürriyetinden koparmayan, nur ve hidayet ışığı saçan imanî bir enerjiden güç alan Müslüman insanın azîm medeniyet ruhundan arta kalanı *-bütün taş kalpliliğiyle-* taştıran sağır ve ruhsuz maddeci gürûhun taarruzuna karşı basîret, akıl ve kalp şimşeklerini çaktıran ruhî enerjisinin, zamanla tedrîci bir değişime uğraması şeklinde kendini gösteren sekerâtı giderek şiddetlenmiştir.

İşte bu tablo, bizlerin içinde bulunduğu karamsar durumu, yeniden medeniyet alanında rol üstlenebilmek için ayaklarımızın üzerinde doğrulanabilme, diğer yandan tarihin derinliklerinden günümüze kadar görülen bütün olaylara nüfûz edebilme melekesine sahip, bizleri tarihin ve zamanın dışına iten sebepleri bir bir yok edecek kudretli ve çaplı bir mütefekkirin ortaya çıkması konularındaki ümitsizliğimizi göstermektedir.

Böyle bir ortamda, İslâm ümmeti olarak düşüşümüzün ve çöküşümüzün sırlarını anlamak güç değildir. Zira, öyle bir vaziyetteyiz ki, aklımızdaki mârifet-i ilâhiye ve mârifet-i insaniye, kevnî ilimlerle tabiî ilimler arasında bir bölünmüşlük vardır. Şuursuzluk içindeki ümmetin medeniyet uykusundan uyandırılması ve yeniden harekete geçirilmesi için bu asırdaki mütefekkilere, bir cihetten kevnî ve insânî gerekler arasında, diğer cihetten gayra nisbetle meşîet-i İlâhiye arasında zihnî bağlar kurma görevi düşmektedir.

6.

Bediüzzaman Said Nursî'yi okuduğumuzda, sadece insânî ve kevnî hakikatleri alıp, İlâhî hakikatleri gözardı etmeksizin, gayet îcâzlı bir şekilde İlâhî, insânî ve kevnî hakikatler arasında kurduğu câmi' fikrî terkipleri sunarken sergilediği benzersiz kudreti karşısında aklımız adeta durmaktadır.

İşte, [Bediüzzaman](#)'ın cami' ve şâmil düşünce yapısına dair ipucu verecek bazı örnekler. Cenab-ı Allah'ın bir buyruğunu dile getirerek şunları söylüyor:

"Her şeyden yüce olan Rabbinin ismini tesbih et. O Rabbin ki, her şeyi yaratıp düzene koymuştur. O Rabbin ki, her şeye lâıyk bir şekil ve ölçü tâyin etmiş ve onu yaratılış gayesine yöneltmiştir." (A'lâ Sûresi, 1-3)

*sırrınca: Umum eşyada hususan zihayat masnûlarda hikmetli bir kalıptan çıkmış gibi her şeye bir miktar-ı muntazam ve bir suret, hikmetle verildiği ve o suret ve o miktarda maslahatlar ve faydalar için eğri büğrü hudutlar bulunması; hem müddet-i hayatlarında değiştirdikleri suret-i libasları ve miktarları yine hikmetlere, maslahatlara muvafık bir tarzda mukadderat-ı hayatiyeden terkip edilen manevî ve muntazam birer sûret, birer miktar bulunması, bilbedahe gösterir ki: Bir Kadîr-i Zülcelâl'in ve bir Hakîm-i Zülkemâl'in kader dairesinde suretleri ve biçimleri tertib edilen ve kudretin destgâhında vücudları verilen o hadsiz masnûat, o Zâtın vücûb-u vücûduna delâlet ve vahdetine ve kemal-i kudretine hadsiz lisan ile şehadet ederler. Sen kendi cismine ve azâlarına ve onlardaki eğri büğrü yerlerin meyvelerine ve faydalarına bak! Kemâl-i kudreti gör."*3

7.

Müslüman insan-rûhî derinlik kazanmasıyla-zamanın ve tarihin haricine çıkarılsa da yine kevnî bir unsur olarak kalacaktır. Böylelikle, zamanı ve tarihi aşp, terkettiği gerçek yerini yeniden elde etme fırsatını yakalayacaktır. Neticede ise, zamanın nabzından ve tarihin kalp atışlarından bir cüz' olmasını engelleyen bütün ayırıcı sınırları ortadan kaldıracaktır.

Zamânî ve tarihî ağırlığının kaybolması korkusu, mahbus bulunduğu ademî boşluk kazanında ruhunu saran bir çok engellerden sadece bir tanesidir. Bununla kendisini, milletlerin, ümmetlerin ve medeniyetlerin ölümle yüzyüze geldikleri tarih nehrine yeniden döküldüğünü hisseder.

İnsanın, değişim tarihinde, zahiren ve batınen vücudda olduğu gibi devamlı istihale halinde olduğunu ve sürekli değiştiğini bilmek, onun kâinattaki dinamiklerle ve hareketlerle bağlantılı olduğunu te'kid eder. Zira, insan ondan bir parçadır. Bir hal üzere kalmak ve donuklaşmak, hayatın en güzel yönlerinin, en derin fikirlerin ve en

---

temiz hareket tarzının boy gösterebilmesine yönelik olarak, insanın derinliklerindeki mahiyetini, zâtındaki gizli sırları açığa çıkaracak değişimin de durması demektir. Hiç şüphesiz ondaki bu değişimde, kuvvet ve zaafın, genişlik ve darlığın, imdad ve kifayetin birarada bulunduğunu bilmek gerekir. Bu yolla, nefsindeki nakîzaları ve ihtiva ettiği zıtlıkları açık bir şekilde görebilir. Neticede ise, onun idaresine güç yetirebilir, inat ve isyanını dizginleyebilir hale gelecektir.

“İ’lem Eyyühe’l-Aziz! İnsanın akıl ve fikir meydanı öyle bir vüs’attedir ki, ihtası mümkün değildir; ve o kadar dardır ki, iğneye mahal olamaz. Evet, bazan zerre içinde dönüyor, katre içerisinde yüzüyor, bir noktada hapsoluyor. Bazen de, âlemi bir karpuz gibi eline alır ve kâinatı misafireten getirir, akıl odasında misafir eder. Bazen de o kadar haddini tecavüz eder, yükseğe çıkar ki; Vâcibü’l-Vücûdu görmeye çalışır. Bazan de küçülür, zerreye benzer. Bazan da semâvat kadar büyür. Bazan de bir katreye girer. Bazan da fitrat ve hilkatî içine alır.”⁴

8.

İnsan, pozitivism kanununca yorumu yapılmaktan aciz kalınacak şekilde harika fikirlere ve fiillere sahip, bu âlemde benzersiz olarak niteleyebileceğimiz bir varlıktır. İzafiyet, fizikî cismine, husûsi kanunları ve kuralları çerçevesinde eğilebilir ve bazı yorumlar getirebilir. Ancak, onun batınî yapısına el uzatmaktan aciz kalır. İnsanın batını, onun hakikî âlemidir ki, bu yönüyle sebebiyet anlayışına adeta isyan eder. Bu yönü onun vücud bulmasındaki motor gücü ve kâinatın haricinde ve tabiatın gerisinde, hayatının bir dinamosudur. Bu güç, enbiyânın fikirleri fiillere çevirmede kullandıkları bir enerjidir. Bu fikirler ve fiillerin uzaktan yakından sebeplerle bir ilgisi yoktur.

Pozitivism ve cazibe kanunlarının keşfedilmesi hakikaten ilmî fütûhata büyük kolaylıklar sağlamıştır. Alimler, bir çok kevnî ve hayatî düğümlerin çözülmesine yönelik deney ve araştırmalarında bu yola dayanmışlardır. Ancak itiraf etmeliyiz ki pozitivism ve cazibe kanunları zamanla, dinî ve rûhî düşünce alanlarında, fikir ve ruhun hareket kabiliyetine yönelik aklî ve vicdanî engeller haline gelmişlerdir. Bu sebeple, İlâhî değişim kanunu gibi insanla alakalı olan bütün yönlerin tabiat kanunlarınca ele alınması ve yorumlanması imkânsızlaşmıştır.

Pozitivizmdeki katılık ve akla olan baskısı, çok ileri boyutlarda hissedilen âlemin nihayetinden nihayetsiz duygulara varıncaya, nisbî olan sayılabilen şeylerden fikir ve akîde yönüyle asla sayılamayacak derecede sınırsız olan mutlaka kadar insanın şuûrî ve hads kuvvelerini tatil etmeye zorlamaktadır. Bir çok meşakkat ve engellerden sonra, pozitif aklın idrakten aciz kaldığı bir çok hakikatteki harikalığın hads ve şuur ile elde edilmesini sağlayan telakkî ve istikbâl kapıları böylece kapanmış olacaktır. Pozitivism azgınlığı ve onun hareket metodu birçok günümüz

---

düşünürünün aklını hakimiyeti altına almış, insanlarda vicdanî açıdan yer etmeye çalışmış ve bütün faaliyetini onları kapalı, dar bir hissî daire içine almaya hasretmiştir. Bu dar kalıbı ancak arınmış güçlü nefislere sahip olanlar kırabilir.

Tereddüt ve korku içindeki nefisler ise, yine şaşılacak bir şekilde pozitivizm ağına sığınmaktadır. Zira ondan uzaklaşıp kurtulmaktan acizdir. İşte, Batılı mütefekkirlerin ve âlimlerin ortaya koydukları pozitivizmin galibiyetine mukabil, azîm imanî fütuhattaki şahid olduğumuz gerilemenin temel sebebi burada yatmaktadır. Bizdeki basîretin bozulmasından dolayı, onların pozitivizm perdesi altında bizleri imandan alabildiğine uzaklaştırarak dalâlete atmak istediklerinin maalesef farkında değiliz.

İşte [Bediüzzaman](#), pozitif aklı muhakeme ederek, yakıcı bir şekilde şöyle tenkid eder:

“Her bir mevcud, doğrudan doğruya Zat-ı Ehad ve Samede verilse; vücûb derecesinde bir suhûlet, bir kolaylık ile ve bir intisab ve cilve ile, her bir mevcuda lazım her bir şey, ona yetiştirilebilir. Eğer o intisab kesilse ve o me’muriyet başıbozukluğa dönse ve her bir mevcud kendi başına ve tabiata bırakılsa, o vakit imtina derecesinde yüz bin müşkilat ve suûbetle sinek gibi bir zihayatın, kâinatın küçük bir fihristesi olan gayet harika bir makina-i vücûdunu icad eden, içindeki kör tabiatın, kâinatı halk ve idare edecek bir kudret ve hikmet sahibi olduğunu farzetmek lazım gelir. Bu ise bir muhal değil, belki binler muhaldir.”5

9.

Burada Bediüzzaman’ın, pozitif aklın kasden veya kasıtsız olarak halk ve icâd noktasında bazı Rubûbiyet özelliklerini sebeplere vermeyi esas alışını şiddetle tenkid ettiğini vurgulamak istiyorum. Haddizatında pozitivizmin nazarında kâinat sığınılacak bir kaledir. Onu kendisine sımsıkı bağlamış, onu kendisinden ayıracak, koparacak her türlü sebebi bertaraf etmeye çalışmıştır. Aslında onun esasları, kâinatın ardında, bütün varlık aleminde vaki olarak dercedilmiş mucizevî İlâhî amellerdir.

Hayatla ilgili bazı kaideleri açısından, bir mü’minin imanı pozitivizme itimad etmeye mani değildir. Diğer yandan ona olan itimadı, pozitivizm kafesinden imani görüşlerini kurtarmasına ve sert duvarlarını parçalamasına engel olamaz. Bu hareket alanını, pozitivizmin ulaşamadığı ve onun dışındakilerle iktifa ettiği ruh ve vicdan yönlerinden vaki olan mesajlara kulak vermeyi de içine alacak şekilde, hududsuz olarak, ebede kadar uzanır.

İnsan, ebedi ve hududsuz olan bu alemleri sadıkane bir şuurla kabul ederek, ona kucak açabilir. Zira bu alem perdesi, -Bediüzzaman’ın dediği gibi- insanın lisan-ı hâl ve

---

lisan-ı kâl ile yaptıklarının yanısıra fitrî tazarrûlarına bir cevap olarak İrâde-i İlâhiye ile açılacak, bu da tıpkı ademden vücûd âlemine, ölümden hayat vatanına intikal eden bütün hayat sahipleri açısından geçerli olduğu gibi, ölümden sonra, insanlara bir izzet ve yakınlık belirtisi olarak verilecektir.

Bediüzzaman, kâinatın ardındaki âlem-i gayba nüfûz etme kudretine sahip basîret-i rûhiyesini kaybetmiş bir nazarla kesafetli olan şu âlem-i şehadete bakmaz. Onun hissiyatına göre bu âlem-i şehâdet, bütün mu'cizâne vasıflarıyla bir levha-i i'câziye şeklini almıştır. Bir Mübdi-i Bâri-i Kadîrin elinde resmedilmiş ve en güzel şekilde yaratılmıştır. Ancak bu âlem-i şehadet, bir gölge, remiz ve îmâdır. Daha güzel, daha mukaddes ve daha harika, aynı zamanda nihayetsiz ve ebedî bir âlemin gölgesi ve nümûnesidir. Mü'minlerin güzelliklere meftun ve müştâk nazarlarını beklemektedir.

Bizim içimizde, güzelliklerin müşahedesine fitrî bir yakınlık, düşkünlük ve ünsiyet, aynı zamanda bu özelliği taşıyanlara karşı bir incizâb vardır. Haddizatında cemâlin kendisi bizleri şevke ve zevke yöneltir. Güzelliklere meftun, onlara değer veren, hislerini onlarla tathir ve tehzîb eden ehl-i zevk müşahidlerin nefislerindeki safvet bu konuda gereklidir.

Ve keza, bir cemâl sahibi, daima hüsün ve cemalini görmek ve göstermek ister. Bu ise, ahiretin vücûdunu ister. Çünkü, daimî bir cemâl, zail ve muvakkat bir müştaka razı olmaz. Onun da devamını ister. Bu da ahireti ister...

Ve keza, görünüyor ki, bu âlemin sahibi, yaptığı şu kadar fiillerin delaletiyle harika bir sehavete sahip olduğu gibi, nur ve ziya ile dolu güneşler ve meyve ve semereler ile hamile eşcar ve ağaçlar misillü pek çok hazineleri vardır. Binaenaleyh, bu ebedî sehâvet, tükenmez servet, ebedî bir ziyafetgâhı ister ve devam ile muhtaçların da devam-ı vücûdunu iktiza eder. Zira nihayetsiz bir sehavet, harika bir kerem, daima halka ihsan ve in'am etmek iktiza eder. Bu ise, ihsan ve in'amlara minnettar ve muhtaç olanların devam-ı vücutlarını ister. 6

10.

Nefs-i mü'minin kevnî, insânî ve ilâhî hakikatler ile tevhid cihetindeki imanî hakikatlerin arasına engel koyması hakikaten müessif bir durumdur. Bir tek marifet nazariyesi etrafında tevhidî bir terkinin şekillendirilmesinde dayanılan zihnî unsur, imanın cüz'iyatı ve bölümleri konusunda büyük bir acze ve enerji sarfiyatına sebep olacak kadar güçlü bir unsurdur. Bu durum normal bir Müslümanın, daha önceden girişmediği böyle bir imanî tecrübe için cesaretini kırmaktadır.

Böylelikle [Bediüzzaman](#) dinî bir vecibeyi yerine getirme açısından, henüz imanî kuvveleri uyanmamış ve tevhid mârifetini idrak derecesine ulaşamamış insanlara yardım etmeyi kendisine şart koşturmuştur. Risaleleri aracılığıyla onları mârifet-i imâniye dairesi içine gayet emin nefislerle girmeye teşvik etmiş, bunun idraki için yapılacak cihada yönelik önlerine uygun yol açmıştır. Bunu gerçekleştirirken dalâlet ve inkâr vasıtalarıyla aralarına set çekmeyi ihmal etmemiştir.

Bu mârifet yolunun idrakine ulaşabilmesi için Müslümanın yaptığı cihad, -Bedi-üzzaman'ın takdim ettiği gibi- küfür, fısık ve isyan gibi kerih gördüğü şeylere karşı yapacağı cihadın üzerine kurulur. Çünkü sevdiği şeyler uğruna yapacağı cihadın tamam olabilmesi için öncelikle kerih gördüğü şeylere karşı cihad açması gerekir. Eğer bu yolda aceleci olunur ise, çoğu zaman başarı elde edilemez. Bu acelecilik ve aşırı istek sonucu, tek tek aşılması gereken merhaleleri bir defada aşmaya çalışacağından, öncelikle bir takım yorgunluk emareleri görülecek, gençlik ve delikanlılık dönemini yaşamadan ihtiyarlığın ve yaşlılığın sıkıntılarını yüklenecek, sür'atle güçten ve takatten düşecek, daha hedefine ulaşmadan iman gücünü giderek kaybedecektir. Böylece o kimse, tıpkı Resûlüllahın (a.s.m.) vasıflandırdığı gibi, hırsıyla eşeğine fazla yük yükleyen kişinin hem eşeğinden, hem de mallarından olmasına döner.

Mârifetin desteklediği iman ve imandan destek alan mârifet konusuyla ilgili bir Risâle-i Nur talebesi şunları söylüyor:

“Ruhumda büyük bir boşluk hissederek, okuyacak kitap ararken, Risâle-i Nur'u okuduğum zaman elimde olmayarak ondan ayrılamadım. Kalbimdeki o büyük ihtiyacı, Risâle-i Nur eserlerinin karşıladığını hissettim. İlmî ve imanî şüphelerden kurtaran aklî ve imanî isbatları onda buldum. Böylelikle vesveselerin verdiği sıkıntılardan kurtuldum. Bu hakikatlerden anladım ki; Risâle-i Nur, bu asrın insanları olan bizler için yazdırılmıştır.”7

11.

İnsan, bir sebepten dolayı benliğinin hastalığa düşürülmesi dışında ilhad ve adem çukuruna asla yuvarlanmaz. Bu hastalık sebebiyle, âlem-i hissînin ardındaki yakînî ve vicdanî şuur kaynakları kurur. Nefsinde kesif ve galîz bir his kendini gösterir. Bu âlemin ardında muttali olduğu hakikatleri inkâr etmeye koyulur. “Kevniyet” (oluşum) kelamından öteye söyleyeceği bir şey kalmaz. Bu konumda fazla geçmeden, kendisini görüş açıklığını ve müşahede safiyetini kaybetmiş bir şekilde, ölü bir bakış açısıyla yeniden haşredildiğini görür. Zihnî bir çalkantı yaşar. Anlayışında dalgalanmalar olur ve yavaş yavaş varlığının sınırlarını tanımaya, mevte ve fenâyâ mahkûm olarak düşündüğü bu varlıktaki mânâ ve gayeleri anlamaya başlar. Kâinatın ardındaki âlemden fıskıran bu müthiş mânâ akımını gözetlemekten aciz kalır. Her bir varlığın, muhtaç olduğu mânâları üzerlerinde görür. Ve böylelikle mânâ bütün kâinatı doldurmuş, vücûd âlemi onun esiri olmuştur. Manasızlık ise sadece kendini beğenmiş hastaların hayallerinde kalmıştır. Neticede böyleleri nefis, kâinat ve hayat cihetlerinden, en önemlisi nefsin, kâinatın ve hayatın Hâlıkı (c.c.) canibinden çok ağır bir mes'uliyeti boynuna yüklemiş olur.

Eğer bazıları açısından mevt ve fenâ korkusu imanî bir perde olursa, bu hal onları ebediyet ve bekâ sebeplerine ulaştıracak her türlü yolu araştırmaya itecektir.

Bazıları ise, bu korkularını ademî bir ilhad fikriyle perdelemeye çalışacak, mevtin hayatı hitama ereceği bir son ve hatime olduğu zannını taşıyacaklardır. O kısa akıllarıyla ölümün sırrını kavrayamayıp da, büyük bir uyanışla kendine gelenler, bu yanlış itikadlarını terke edecekler, zihinlerinde dolaşan problemleri ve müşküllerin tamamına cevap bulabilecekleri “din”e yüzlerini çevireceklerdir.

İşte, mülhid bir insanın yaşadığı içler acısı durum budur. Yukarıda iktibas ettiğim bir Nur talebesinin söylediği gibi hayatta yaşanan boşluk ve yalnızlığın gerçek sebebi buradan kaynaklanmaktadır.

12.

Fertlerin, ümmetlerin ve halkların nefsî terkible birlikte fikrî ve vicdanî teemmülde bulunmaları, esas hedefe ulaşabilmek için köklü bir medeniyet usûlüne sımsıkı bağlanarak işe başlama gerekliliğini ortaya çıkarır. Sahibi oldukları akîde ağacını besleyen, zevale ve nihaî dağılmaya maruz kalmaktan muhafaza eden akaidî kökleri yeniden tanımak için nefsî (psikolojik) tarihlerine eğilmeleri halinde, kendilerine muhatap olan, onları dinleyen ve anlayan insanlara en uygun davet dilini seçme fırsatı sağlayacaktır.

İslâmın bir şehri konumundaki Müslüman için tarihî terkip, nefsî ve fikrî dokusu içinde yer alır. Özellikle Müslümanın onunla beraber Kur’ân’ı uyguladığı “zaman” mefhumu ezelden ebede kadar bir vahdet unsuru gibidir. Bu kavram, Allah’ın ilminde bir vahdet unsuru olmuş ve olmaya devam edecektir.

Kur’ân-ı Kerim, tıpkı dalgaların vurmasını ve kabarmasını engelleyen, darbelerine karşı koyan, engin vadileri istila etmesini önleyen dağlar misali, yekvücut bir vahdet içinde, kesintisiz ve fasılasız bir şekilde ezelden ebede kadan bütün haşmetiyle uzanmıştır.

Kur’ân, olan şeylerden adeta bu gün oluyormuş, olmaya devam ediyormuş ve hep olacakmış gibi söz eder. Olacak şeyler hakkında da adeta bu gün olmuş gibi bahseder. Gayb ve şuhûd alemlerinden haber verirken, adeta gayb şuhûd gibi, şuhûd gayb gibidir. Sanki bu iki âlem ayrı değil de, müttehid bir birlik halindediler.

Bu sebepten dolayı, Bediüzzaman’daki mârifet çizgisine baktığımızda, dünyevî ve uhrevî olarak iki âlem arasındaki ikiliğin kaldırıldığını görürüz. Dünyevî âlem, ahirete açılan bir kapıdır ve sadece vehmî ve itibari perdeler dışında buradan girmeye dair hiç bir engel yoktur. Son durağımız olan ahiret âlemi teşekkül ettiğinde, iki mu’cize âlem hakkındaki bilmediklerimiz ayân beyân ortaya çıkacaktır.

Kur’ânî Müslümanlık, iki âlemi birlikte kuşatmayı ve mârifetin sınırlarını bu iki âlemi içine alacak şekilde genişletmeyi gerektirir. Eğer böyle bir imanî anlayış içinde dünyevî hayatı çevreleyip de nisbî, mahdûd ve fanî olarak görülen her bir şeye tepeden bakılırsa, bazı hakikatler görülecektir. Nûrâniyet-i Kur’âniye ile, her bir fanî, mahdûd ve nisbî olan eşyaya sonsuzluk, sınırsızlık ve ebediyet verebilecektir.

Böylelikle bu iman sayesinde Müslüman, Cennet-i kübrâya vasıl olmadan önce bu dünyasını bir cennet-i suğrâya dönüştürecektir. Bu hakikate Bediüzzaman şöyle işaret eder:

“Hayatın iki vechi vardır. Biri siyah, dünyaya bakar, diğeri şeffaf ahirete nazırdır. Nefis, siyah vechin altına girer. Şeffaf veche terettüp eden saadet-i ebediyeyi ister.”⁸

İnsan nefsi, bekâ ve ebediyet sevgisiyle yaratılmıştır. Onu ister ve şiddetle arzular. Hatta, devamiyet mânâlarından birisine malik olarak vehmettiği şeylere karşı da büyük bir şevk ve aşk ile sarılır. Gördüğü ve lezzet aldığı dünya ve ondaki şeylere bekâ özelliği vermeye çalışır. Bu fitrî hakikate Bediüzzaman şöyle temas eder:

“İlem Eyyühe’l-Aziz! Nefs-i nâtıkanın en yüksek matlubu devam ve bekâdır. Hatta vehmî bir devam ile kendisini aldatmazsa hiç bir lezzet alamaz...”⁹

13.

Âlem-i gayb, bütün dinlerce müjdelendiği gibi, bekâ ve devamla birlikte olmasından hareketle, âlem-i şehadetin zillî (gölgeli) ve remzî de olsa bir bekâsı ve devamı vardır. Bu iki âlem arasındaki bir irtibat ve içiçelik hükmünce, âlem-i şehâdet olan kâinat üzerindeki celâl ve cemâl suretlerinden bazılarını aksettiren, onun ışıklarını ve renklerini gösteren büyük ebed âleminin aynaları vardır. Çünkü cemâl, ondaki güzellik vasfıyla ebedî ve mukaddes cemâl mânâlarından birisini remzen gösterir.

Bediüzzaman, bekânın fenâyâya sürekli galib geldiği görüşündedir. Eşyâ, bekâyâ tabi olmakla bir değer taşır, aksi takdirde fenâyâya ve zevâle mahkum olur. Bu konuda bir çok hakikati dile getirdikten sonra, fenânın sûrî ve itibârî olmasında karar kılan ve bu tesbitini şöyle açıklık getirir:

“Bu dünya ebedî kalmak için yaratılmış bir menzil değildir. Ancak Cenâb-ı Hakkın ebedî ve sermedî olan dârüs-selâm menziline davetlisi olan mahlukatın içtimaları için bir han ve bir bekleme salonudur...”

“Meselâ, Kudret-i Ezeliyenin yarattığı şu gül çiçeğine bak! Evet, nasıl bir kelime ağızdan çıkar çıkmaz zahiren fenaya giderse de, Allah’ın izniyle kulaklarda, kâğıtlarda, kitaplarda milyonlarca timsalleri kaldığı gibi, akıllar adedince mânâları kalır.”

“Kezâlik, o gül kısa bir zamanda vazifesi tamam olur olmaz solar, ölür gider. Amma onu gören bütün insanların kuvve-i hafızalarında ve halefiyle hamile olan tohumlarında suretleri, mânâları bâkidir. Demek, o gülün tohumu olsun, kuvve-i hafızalar olsun, o gül çiçeğinin suretini, zinetini, menzilini hıfz için sanki birer fotoğraf ve bekası için birer menzildir.”¹⁰

Bediüzzaman burada bizleri, âlem-i gaybı da içine alacak kadar nihayetsiz bir alanı anlamaya zorlamakta, bu güzel âlemde ebediyete ulaşmak için bekleyen her bir insanın zâtında var olan yüksek ve nurlu iman mesafelerine kadar ilerleme kapasitesini harekete geçirmektedir. O, bizlerden fikrî ve rûhî ufuklarımız üzerine vaki olan hal-i hazırdaki hissî baskılardan kurtulmamızı ister. İçimizdeki bu gizli dalgalanmaların bekası ve ebed aşkıyla yanıp tutuşan vicdan kaynaklarının devamı için bizi heyecana getirir.

İnsan, iki gayb arasında yaşamaya mahkumdur. Bunlar, geçmiş zaman ve gelecek zamandır. Bu yüzden insanın içinde yaşadığı zaman diliminde, bir şeyde meydana gelen değişmelerin ve tekrarların bir hikmeti yoktur. Hâzır zaman adeta ondan bir eser bırakmaz ve vücûdunun bütün mâ-i hayatını emer. Bu durumda, hâzır zamana nüfûz edebilmek, mazi olmuş gayb-ı tarihe dalabilmek, gelecek olan gayb-ı tarihe yönelebilmek için bütün kuvvetini toparlaması gerekir. Çünkü eğer hâzır zaman, bir cihetle mazi cihetine temellerini isnad etmediği, diğer cihetle geleceğe ellerini uzatmadığı takdirde anlamsız, sathî, değersiz, parçalanmaya ve dağılmaya maruz kalacaktır.

Tarih -üçüncü boyutuyla,- sûret-i vücûdunun fenâya ve zevâle düşmekten insanı muhafaza için, mümkün olabilecek en güzel elbiseyi “ene” şeklinde ona giydirmiştir. Bu (yani ene), dehşetli enerjisi, olayları ve hadiseleri patlak verdirmedeki iradesiyle bütün zamanları dolduran gizli bir kuvvedir.

İnsanın ene’siyle, zaman veya tarihin ene’si arasında, birindeki hisleri diğerine bağlayan mârifet noktasından kuvvetli akrabalık vardır. Her ikisinin nabzı aynı atar, biri diğerinin nidâlarını hemen işitir. İnsanın kendi varlığını idrak edebilmesi, dahilindeki cevherleri keşfedebilmesi için “fiil-i tarihî”yle kendisini karşı karşıya getirmesi gerekir. Bu durumda tarih içinde kendisine bir meded bulacak, dünya üzerinde zillî ve hayalî bir ebediyet elbisesine bürünecektir.

Buna mukabil, “basîret-i tarih”, sakin duran zamanlardan herhangi bir zamanın hareket geçirilmesine güç yetirecek kuvveti, hareketini idame ettirecek enerjiyi insana verir. Zaman çarkının deveranını tekeffül eder. Neticede, insansız tarih, tarihsiz insan olamaz.

Tarihe yakınlık duyup, derinliklerine dalacak olursak, ondaki vakaların ve hadiselerin sadece insan eliyle gerçekleşmediği sonucuna ulaşırız. Tıpkı Bediüzzaman’ın

---

belirttiği gibi, her bir hadisede insan eli ve İlâhî kudret eli birlikte mevcut bulunmaktadır.¹¹

Tarihi hadiselerdeki fiil-i insanî, altında gizli olan ve birlikte bulunan fiil-i kader ve fiil-i kevnin üzerinde bir kılıftır.

İnsan iradesi, nefsin dahilindeki tavr-ı kuvveden, nefsin haricinde tarihe ait tavr-ı fiile doğrudan intikal edemez. Ancak, insan iradesinin, ona zıt ve aykırı bir güç odaklarının baskısından kurtulması, onların tamamına galip gelmesi ve aralarından zaferle çıkması halinde bu intikal gerçekleşebilir. Bunun için de, kanunları ve kaide-leri temsil eden “kevn”in iradesiyle ters düşmemek şartı vardır. Zira ondaki kanunlara galip gelmek muhaldir. Bütün bunların ötesinde, bütün meşietlerin fevkinde olan meşiet-i kaderiye ile aralarında bir muvafakatın olması gerekir.

[Bediüzzaman](#)’ın mârifet nazariyesine göre İlâhî, kevnî ve insanî irade tarihte buluşmuştur. Tıpkı, insanın ve onun sahip olduğu maârifin şuûnatıyla alakalı olarak buluşmaları gibi.

14.

Bu âlem, nihayetsiz zaman ve mekan boşluklarını dolduracak ve kaplayacak kadar enerjiyle doludur. Ona mukabil olarak, âlem-i nefis de, tarihi ve zamanı dolduracak ve kaplayacak seviyede irade enerjisiyle yüklüdür.

İradenin şe’ni, en yüksek eczâsı ve onu oluşturan en şerefli unsurlarına varıncaya kadar âlem-i nefisde teşekkül eden tefekkür, hads ve şuûrdur. Bunu ihata edebilecek bir tasavvurun varlığı imkansız olduğu gibi; cetvellerle ölçülüp, merceklerle yakınlaştırıp ve terazilerle dengeleme gibi işlemlere tabi tutarak, metodik bir ilmî araştırma çerçevesinde ele alınamaz.

Gözün elde ettiği, basîretin elde ettiği gibi asla olamaz. Hislerimizin mütalaası, şuurumuzun müatalasına benzemez. Kişilik, mukayese ve müvazeneye tabi tutulabilir; yoksa kıyas ve ölçüyü kabul etmeyen bir şey değildir.

Gaybî olsun şuhûdî olsun bütün yüksek mânâlar için kendi nefislerimizi bir sığınak olarak görebiliriz. Her ne kadar biz onların içinde meskûn olsak da.. Ancak bizler, o isimlerin bizlere hatırlattığı miktarı dışında onlardaki mânâların boyutlarını idrak edemeyiz.

İsimler mânâların remizleri, kilitlerinin anahtarlarıdır. Hissî ve manevî mahiyetlerindeki hakikatlerin suretlerini verirler. O varlığın bir diğer varlığa, bir hakikatin diğer bir hakikate nisbetle sahip olduğu ayırdedici özelliklerini ve vasıflarını ifade ederler.

Hiç bir ismi olmayan bir şey veya bir mânâ, ibhâm gölgesi altında kalır. Böyle bir şey ya zihinlerimizde mevcut değildir, ya da hiç yoktur. Vaktâ ki, kendisi bir isimle belirleninceye kadar vücûd ile yokluk arasında tercihe bırakılmıştır. Umulur ki, şu

---

ayet bu hakikate işaret etmektedir; **“(Allah) Âdeme bütün isimleri öğretti...”**¹² Yani, ilk insan yeryüzüne indirilmeden önce, mevcudatın suretlerine dair mârifet kesbetmişti. Efkâr ve maânîyi (fikirler ve mânâlar) ifade eden isimlerin kendisine vahyedilmesi muktezâsınca varlıkları tefrik edebilme, onları kullanabilme kudretine sahipti.

Mârifet-i kevnîye mertebelerinin ilki, tecrübe ve deneme yollarıyla elde edilen mevcudata ait isimlerin remzen işaret ettiği mânâları elde etmeyi gerektirir.

Mârifet-i İlâhiyye mertebelerinin ilki, kâinatta, insanda ve hayatta tecelli eden Esmâ-i Hüsnânın gözetlenmesini, onlardaki failiyyetin ve tesirlerin keşfedilmesini gerektirir. İsimler âleminde bu yolla insan, kevnî ve İlâhî hakikatlerle karşılaşacaktır. Bu konuda Bediüzzaman’ın şu sözlerine kulak verelim:

“Kudret-i Ezelî kitabından olan bir masnû, kendi nefesine kendi cirmi kadar ve bir vecihle delâlet eder. Amma Nakkâş-ı Ezelîye pek çok vücûhla delâlet eder. Ve kendisinde tecelli eden esmâdan uzun bir kasideyi inşâd eder.”¹³

15.

Hiç şüphesiz Bediüzzaman, vücûdunun tamamını kaplayan bu iki rûhî orduyu tanzim etmiş, uzunca süren batınî tekâmül cihetine kuvvetle yönlendirmiş ve bunu imanî tecrübeleri, kevnî, insanî ve İlâhî açıdan gayet şumullü nazariyesi (teorisi) ile gerçekleştirmiştir. Ayrıca o, mânâlarda “dalâlete sapmış”, “ene” çukurunda nefessiz kalmış, ezici bir azaba düçâr olmuş insana karşı mes’uliyet hissederek, onun elinden tutmaya, kör nefsinin zindanından kurtarabilmek için yardım elini uzatmaya, içinde imana yeniden yer açmaya çabalamıştır. Onu asla kendi haline terketmemiş; ta ki onun nefsi, bütün alemleri karanlıklar içinde görecekte siyah bir nokta iken, şaşkınlığının ve çaresizliğin gerçek sebebi olan şüpheleri izale etmek suretiyle nûr ve ziyâ saçan bir nokta derecesine çıkarmıştır. Bu yolda o insan, en derin mânâlara giden yolda yakîni elde eder. Böylece o, fikrî ve rûhî donukluğa yol açacak her türlü taarruz karşısında, mârifet dolu âlem-i tevhîd kal’asına girerek sığınır.

Ne zaman ki, “ene” körlük ve karanlık merkezi olmaktan çıkıp, **“Nûr”** ism-i İlâhîsine dayanarak nûr ve ziya saçan bir merkez haline gelirse, hayat, kâinat ve insan kanunlarından görülmeyenleri dahi keşfetmeye; büyük cehd göstererek ancak idrak edilebilen hakikatleri kolaylıkla idrak etmeye başlayacaktır. Böylece fikir cenîni, vücûd göbek bağıyla bağlı kalacak, kesintisiz bir şekilde hayat ve nemâ âmillerinden beslenecektir.

İşte burada, Bediüzzaman’ın te’lif ettiği risalelere, hakaikin güneş misali ortaya çıkmasını ve mevcudatın aydınlanmasını sağlayan **“Nûr”** İsm-i İlâhîsine işaretten “Ri-

---

sâle-i Nûr” ismini vermesini açıkça anlayabiliriz.

Eğer hakikat, Hakkın cemâli ve celâliyle meczolmuşsa, burada ünsiyetindeki cemâl, heybeti ve haşmetindeki celâlden bir eser vardır. Aslı toprak olan insan, bu iki hakikate yüzünü çevirme ve onlar hakkında doğrudan şifahî olarak konuşma hususunda mâzurdur. Aksi takdirde bu hakikatlerdeki celâle çarpılır, cemâl karşı karşı-sında kendinden geçer. Nefs-i insana bir rahmet olarak, ancak o hakikatlere bir işa-ret edebilir veya remzen temas edebilir. Eğer örtülü bir şekilde gelmişse, gayet remizli ve gizli bir şekilde üzerine sarılan kılıfı ile ona vâsıl olabilir. Aklını ve hayâlini, onun ardındaki remizlerin keşfinde kendine tanınan içtihad hürriyetine bırakır. Gâ-mız ve hafî perdeler ardındaki hakikatleri araştırır.

Bu açıdan, Kur’ân-ı Kerimde ve hadis-i Nebeviyede geçen “müteşâbihât” bu açıdan değerlendirilebilir.

Kur’ân-ı Kerimde muhkem ve müteşâbihât olduğu gibi, hadis-i şeriflerde de-Bediüzzaman’ın beyan ettiği gibi-aynı durum geçerlidir. Bu ehâdis özellikle, gele-cekteki âlem-i âmme ve ümmet-i hâssa içinde vaki’ olacak olaylara işaret etmek-tedir. Mehdî ve Deccâl, Mesîh Aleyhisselâmın âhir zamanda nüzûlü, Onun Hristi-yanlarla savaşması ve domuzu öldürmesi, kıyamet alametleri ve diğer mugayye-bâtla ilgili olaylar...

Hangi sebeple olursa olsun, dinî düşüncenin zayıflaması, gerilemeye ve kurumaya yüz tutmasıyla, tasavvur kuvveti de buna paralel olarak zayıflayacak ve kay-bolacaktır. Hâl böyle olunca, mezkur iki hakikatın işaretlen ve remzen belirttiği esasların keşfinde de acziyet doğacak, neticede nassın zahirine temessük edilecek, mânâsı değil harfi üzerinde durulacak, anlayış kaybolacak, idrakte hataya düşülecek, fikir belirli konulara inhisar edip daralacaktır. Zahir-i nass ve harfiyeti üzerinde durulmasıyla derinlere dalmanın önü kesilecek; kasıtsız da olsa İslâmın şiddetle reddettiği hissî putlaştırmalara sapılacak, hatta bunlar nassların tefsiri yapılırken ondaki maksadlar ve mânâlar konusunda belirlenmiş kaideler ve metodlar haline gelecektir.

[Bediüzzaman](#), nassların tefsirindeki harfî metoda tenkid yöneltmiş, mârifet-i imaniye zımında olarak, istikbale ait bir çok hadis-i şerif nasslarının tefsirinde kendi metodu olan hakâika remizler ve işaretler yoluyla ulaşma yolunu kullanmıştır. Bir Müslümanın doğrudan şifahî olarak ele alması ve kendine göre açıklamalarda bu-lunması doğru olmayan bu alandaki metodu gerçekten çok münasibdir. Öte yandan, bütün zamanlarda bu nasların anlaşılması ve ondaki hedefler ve maksadların bi-linmesi için akli kullanım hürriyeti konunun ehillerine tanınmış durumdadır.

Çünkü örtülü ve remizli ifadeler altında, maddi olanlar da dahil, bir çok hakikatler gizlenmiştir. İnsanlara yöneltilen ısrarlı teşvik ve şiddetli tavsiyeler, İslâma bu alandan yöneltilen tehditlere karşı koyabilmek için bunları anlamaya, ondaki örtüleri yırtmak için zihnini zorlamaya, kapalı mânâları açmaya, perde arkasında kalan kuru remizlerdeki gizli hakikatleri keşfetmeye yöneliktir.

Dinî ve ilmî akımların her ikisi de insan nefsindeki derin bir tek kanaldan akmaktadır. Bu kanal, mârifet sevgisi, cehalete düşmanlık ve görünmeyen hakikatlere alaka duymaktır.

Her ne kadar yolları muhtelif olsa da, bu iki akımın bir tek kanaldan akması, bütün maârifin nihayetinde ulaşmayı hedeflediği mârifet-i İlâhiyye denizine birlikte dökülmeyi ifade eder.

Bediüzzaman, mârifet âlemlerinin kavuşacağı, bir tek mârifet âlemini oluşturmak üzere birbiri içine nüfûz edeceği ve böylelikle kevn, hayat ve insan duvarlarını nûruyla yıkacağı günlerin yakın olduğu görüşündedir. Neticede, yaşadığımız yüzyılın “Avrupaî aydınlanma asrı” olarak isimlendirilmesinden bu yana, kuru ve terkedilmiş vaziyete düşen mü’minin ruh hanesinde, yorgunluğa ve şüphelere maruz kalmış nefsiyle ilim yeniden kucaklaşacaktır. Zerreden galaksilere kadar bütün âlemde, şüphelerle dolu olarak cahilane bir şekilde sürdürdüğü yolculuğunu terkederek, imanî görüşünü daha da derinleştirecek ve “Kulları arasında Allah’dan en fazla korkanlar, alimlerdir” kudsî hakikatini büyük bir tevazû ve haşyet ile tasdik edecektir.

Elhâsıl:

Bediüzzaman her ne kadar “mârifet-i imaniye” teorisi açısından umûmî yaklaşımlar ve geniş sınırlar belirlemiş olsa da, kendisinin ulaştığı neticenin mükemmel olduğu veya teorisinin hiç bir gelişme ve eklemeyi kabul etmeyecek kadar son sınırına ulaştığı iddiasında değildir. Çünkü o, akl-ı insanînin belirli bir sınırdan durmasının imkânsız olduğu görüşündedir. Aynı zamanda, talebeleri ve okurları arasında zeki olanları kendi teorisinin geliştirilmesine ya da buna kuvvet ve sağlamlık verecek eklemelerde bulunmaya yöneltmiştir.

Bunun yanısıra Bediüzzaman, sahip olduğu bütün ilim hazinelerini dile getirmemiştir. Çünkü, hiç kimse böyle bir şeyi gerçekleştiremez. Bu suskunluk deryası içinde onu taşımaya güç yetirecek bir kelam yoktur. Hakikat lem’aları ve pırıltıları işte bu suskunluk içinde, bu kapalı dudaklar arasında en şiddetli vuzûh, en fazla inkişâf içindedir. Eğer bu dudaklardan o hakikatler fıskırmış olsaydı, ibareler ve cümlelerle münderic halde olurdu.

O, kendisinin iman hakikatlerini bekleyen Müslüman insanı bunlara ulaştıran bir kişiden başka birisi olmadığını söyler. Ancak o, aynı zamanda bir keşşâf ve bir önderdir. [Bediüzzaman](#), sözlerine nazar eden insana hitaben şöyle der:

“Arkadaş! Şu müşevveş eserlerim ile büyük bir şeyin etrafını kazıyorum. Ama bilmiyorum keşfedebildim mi? Veyahut sonra inkişaf edecektir. Veyahud bilâhere zuhur edecek. Keşfine yol açıp gösteriyorum.”¹⁴

** EDİB İBRAHİM DEBBÂĞ (Araştırmacı-Yazar)

1931'de Irak'ın Musul şehrinde doğdu. Çeşitli eğitim kurumlarında 29 yıl hocalık yaptı. 1982'de emekliye ayrıldı.1950'den beri birçok gazete ve dergide makaleleri yayınlanan Edib İbrahim, Irak dışındaki ülkelerde de tanınmış bir edibdir.1980 yılında Bediüzzaman Said Nursî ve Risale-i Nur Külliyyatını tanıyan Edib İbrahim Debbâğ'ın Bediüzzaman'ın hayatı ve fikirleri konusunda yayınlanmış eserleri şunlardır:

1. *Küfür ve Tuğyan Çemberinde İman Meşalesi ve Bediüzzaman*

2. *Tarihin Hareketi*

3. *Miraç ve Risale-i Nur*

4. *Bediüzzaman ve Bilgi Kuvveti.*

2 *Fussilet: 53.*

3 *Sözler, 618*

4 *Mesnevî-i Nûriye, 85*

5 *Lem'alar, 183*

6 *Mesnevî-i Nûriye, 37*

7 *Şuâlar, 461*

8 *Mesnevî-i Nûriye, 181*

9 *Mesnevî-i Nûriye, 168*

10 *Mesnevî-i Nûriye, 40*

11 *Bkz: Kastamonu Lahikası*

12 *Bakara: 21.*

13 *Mesnevî-i Nûriye, 216*

14 *Mesnevî-i Nûriye, 122*